

Dr. Asuman Ünal Özcan, *Fahreddin-i Irakî'nin Lemaât Adlı Eserinin Değerlendirilmesi*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2022), 1. Baskı, 380 Sayfa, ISBN:9786057699909

Mehmet DERİ *

Öz

Tasavvuf büyükleri ve onların telif etmiş olduğu eserlerin kritiği üzerine yapılan nitelikli ve akademik çalışmaların sayısı son yıllarda giderek artmaktadır. Bu çalışmalardan biri de Dr. Asuman Ünal Özcan'ın kaleme almış olduğu *Fahreddin-i Irakî'nin Lemaât Adlı Eserinin Değerlendirilmesi* başlıklı çalışmasıdır. Alanında konuyla ilgili temel kaynaklar kullanılarak zengin bir akademik literatürle hazırlanmış olan çalışmada konular özlü bir şekilde ele alınmış, Fahreddin-i Irakî'nin tasavvufi şahsiyeti ve bu bağlamdaki fikirleri ön plana çıkarılmıştır. Adı geçen çalışmada Fahreddin-i Irakî'nin başta kendi eserleri olmak üzere Irakî hakkında bilgi veren bütün kaynaklar değerlendirilerek tanıtılmaya çalışılmış; Fahreddin-i Irakî'nin hayatı, yaşadığı dönemin siyasî, dinî, ilmî ve tasavvufî durumları ayrıntılı bir şekilde incelenmiş; onun en önemli eseri olan *Lemaât* ve *Lemaât*'ta tasavvuf ve ilahî aşk konusu akademik bir perspektiften ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, İlahî Aşk, Kavram, Fahreddin-i Irakî, Lemaât.

Abstract

İ In recent years, the number of qualified and academic studies on the critique of the great Sufi scholars and their copyrighted works has been increasing. One of these studies is titled "*The Evaluation of Fakhr al-Dīn 'Irāqī's Study Known as Lama 'āt*" written by Dr. Asuman Ünal Özcan. In the study, which was prepared with rich academic literature by using first-hand basic sources on the subject; Topics are dealt with concisely. The mystical personality of Fakhr al-Dīn 'Irāqī and his ideas in this context are highlighted. In the aforementioned study, it has tried to introduce Fakhr al-Dīn 'Irāqī by evaluating all the sources that give information about 'Irāqī, especially his works. Fakhr al-Dīn 'Irāqī's life and the political, religious, scientific, and mystical situations of the period he lived in were examined in detail. *Lama 'āt*, his most important

work, the subject of mysticism and divine love is discussed from an academic perspective.

Keywords: Sufism, Divine Love, Notion, Fakhr al-Dīn 'Irāqī, *Lama 'āt*.

Tasavvuf Tarihi'nin en önemli şahsiyetlerinden birisi de Fahreddin-i Irakî'dir (ö. 688/1289). 13. yüzyılın büyük mutasavvıf şairlerinden biri olan Fahreddin-i Irakî, yaşantısı ve eserleriyle tasavvufta büyük yankılar uyandırmıştır. O, fikirleriyle ve eserleriyle bugün bile günümüz insanına yol göstermektedir. Fahreddin-i Irakî; Sühreverdiyye tarikatından etkilenmesi, Melametî-Kalenderî meşrebi, Ahmed Gazzâlî'nin (ö. 520/1126) yazım tarzını benimsemesi ve İbnü'l-Arabî (ö.638/1240) çizgisini devam ettirmesi gibi yönleriyle İslâm tasavvufunun önemli şahsiyetleri arasında yer almaktadır.

Bu kadar çok kaynaktan beslenen Fahreddin-i Irakî'nin en önemli yönü, tasavvufî aşk şairi olmasıdır. O, en önemli eseri olan *Lemaât*'ta tasavvufî aşkı en üst seviyede ele almaktadır. Irakî'ye göre aşk, "Mutlak Hakikat"ın ta kendisidir. Bu yönüyle Fahreddin-i Irakî'nin aşk anlayışı, 21. yüzyılın seküler, modern ve materyalist dünya görüşüne güzel bir cevap niteliği taşımaktadır.

Fahreddin-i Irakî, tasavvuf tarihinin en önemli şahsiyetlerinden olan İbnü'l-Arabî'nin müntesipleri arasında yer almakta olup onun fikirlerinin önemli temsilcileri arasındadır. Kendisi, İbnü'l-Arabî'nin vahdet-i vücud anlayışını benimsemiş ve eserlerinde bu konuyu ele almıştır.

Çalışmanın ana temasını oluşturan Fahreddin-i Irakî'nin *Lemaât* adlı eseri, tasavvuf tarihinin başyapıtlarından biridir. Irakî, bu eserini hocası Sadreddin Konevî'nin (ö. 673/1274) *Fusûs* derslerine katıldığı esnada kaleme almış, hoş ibare ve gönül alıcı ifadelerle her bir bölümüne lem'a ismini vermek suretiyle *Lemaât*'ı telif etmiştir. *Lemaât*, Fahreddin-i Irakî'nin hocası Sadreddin Konevî tarafından "*Fusûsu'l-hikem*'in özü" olarak nitelendirilmiştir. *Lemaât*, kullanılan dil ve üslûp yönüyle de Ahmed Gazzâlî'nin *Sevânihu'l-Uşşâk* adlı eserine benzetilmiştir.

Tahkiki yapılan *Lemaât*, 28 bölümden meydana gelmektedir. Fakat Ahmed Avni Konuk (ö. 1938) ve bazı bibliyografik eserler, *Lemaât*'ın bölüm sayısını 27 olarak gösterir. *Lemaât*'ı 27 bölüm olarak değerlendirenler *Fusûs*'un 27 bölümden oluştuğunu ve Irakî'nin de her bir fassın mukabili olarak bir lem'ayı yazdığını öne sürerken, 28 olabileceğini savunanlar ise Arap harflerine göre eserini düzenlemiş olabileceği kanaatindedirler.

Sâid-i Nefisî (1895-1966), *Lemaât*'ın belli başlı şerhlerini şu şekilde sıralar:¹

¹ Said-i Nefisi. *Külliyat-ı Şeyh Fahreddin-i Iraki Mühallas ve Irakî (Dibace Bölümü)*. Tahran: Kitaphane-i Semai, 1338/1920, 38-39.

- 1- Sâinüddîn Türke İsfehânî (ö.835/1431): *Dav'u'l- Lemaât*
- 2- Şeyh Yar Ali Şîrâzî: *el-Lemehât fî Şerhi'l-Lemaât*
- 3- Hâvûrî: *Şerh-i Lemaât*
- 4- Burhaneddîn Abdullah Hatlânî (ö.893/ 1487): *Şerh-i Lemaât*
- 5- Derviş Ali b. Yûsuf el-Gergerî (h. 9. yüzyılın başları): *Şerh-i Lemaât*
- 6-Nureddîn Abdurrahman Câmî (ö.898/1495): *Eşi 'atü'l-Lemaât*. Nâfiz Paşa, nr.555, 1-59vr; Şehid Ali Paşa, nr: 1256, 1-113vr kayıtlıdır. Bu şerh Hâmid Rabbânî tarafından yayınlanmıştır.

Hâmid Rabbânî (ö.?) ve Muhammed Ahter Çime (ö.?) ise *Lemaât*'ın başka şerhlerinin de olduğunu söylerler.

Lemaât'ın bilinen ilk Türkçe tercümesi, Hacı Bayrâm Veli'nin (ö. 833/1430) müridlerinden olan Kızılca Bedreddin tarafından yapılmıştır. Bununla beraber bu tercüme yapanın Kızılca Bedreddin değil, Hacı Bayrâm'ın diğer halifesi İnce Bedreddin olduğunu söyleyenler de vardır. Kaynaklarda Kızılca (Ahmer) ve İnce (Dakik) olmak üzere Hacı Bayrâm-ı Veli'nin iki halifesinden bahsedilir. Bu halifelerin hayatı hakkında elimizde yeterli seviyede bilgi bulunmamakla beraber bunlardan birinin *Lemaât*'ı tercüme ettiği bilinmektedir. Genel kabule göre bu tercüme işini gerçekleştiren kişi Kızılca Bedreddin değil, İnce Bedreddin'dir.

Lemaât, daha sonraki dönemlerde Saffet Yetkin² ve Ahmed Avni Konuk³ tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

2021 yılında Doç. Dr. Öncel Demirdaş danışmanlığında, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tasavvuf Bilim Dalında Doktora Tezi olarak hazırlanan bu çalışma, daha sonra genişletilerek ve gözden geçirilerek kitap haline getirilmiştir. Çalışma; kullanılan dil ve üslup, kaynakların yerinde kullanılması ve değerlendirilmesi, yazarının konuya olan hâkimiyeti ve özgün yorumları vb. açılardan önemli bir yere sahiptir.

İnceleyeceğimiz eser; giriş, iki bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır.

Girişte (s. 13-48) araştırmanın amacı, önemi, gerekçesi, araştırmada kullanılan kaynaklar, Fahreddin-i Irakî'nin yaşadığı dönem ve coğrafya; siyasî, dinî, ilmî ve tasavvufî yönlerden ele alınarak gerekli bilgiler verilmiştir.

Birinci Bölümde (s. 49-110) "*Fahreddin-i Irakî'nin Hayatı ve Eserleri*" başlığı ile Fahreddin-i Irakî'nin hayatı, eserleri, edebî ve tasavvufî şahsiyeti, ders aldığı hocalar gibi konulara değinilmiştir.

² Fahreddîn-i Irâkî, *Lemaât: Parıltılar*, çev. Saffet Yetkin (İstanbul: MEB Yayınları 1988). Saffet Yetkin'in bu çevirisi, daha sonra Büyüyenay Yayınları tarafından basılmıştır. Bkn. Fahreddîn-i Irâkî, *Lemaât: Parıltılar*, çev. Saffet Yetkin (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2021).

³ Fahreddîn-i Irâkî, *Lemaât: Aşka ve Âşıklara Dair*, Tercüme ve Şerh: Ahmed Avni Konuk (İstanbul: İlk Harf Yayınları, 2011).

İkinci Bölümde (s. 111-360) "*Lemaât'ta Tasavvuf*" başlığı altında Fahreddin-i Irakî'nin *Lemaât* adlı eserinin geniş bir tahlili yapılmış olup eserde ele alınan tasavvufi kavramlar (rıza, fakr ve gına, aşk, fenâ ve bekâ, cem ve fark, irade, tecelli, vahdet-i vücûd) kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Yine bu bölümde ele alınan kavramların semantik ve etimolojik tahlili yapıldıktan sonra, söz konusu kavramların *Lemaât'ta* nasıl işlendiği hususuna değinilmiş, bunlar yapılırken tasavvuf klasikleri başta olmak üzere günümüz kaynaklarına da müracaat edilmiştir.

Sonuç (s. 273-278) kısmında ise çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılarak çalışmaya son verilmiştir.

Netice itibariyle söylemek gerekirse "*Fahreddin-i Irakî'nin Lemaât Adlı Eserinin Değerlendirilmesi*" başlıklı bu çalışmanın zengin bir akademik literatür kullanılarak hazırlanmış olması, alanında yapılan ilk çalışmalardan olması, konuların bütüncül ve sistematik bir şekilde ele alınması, yazarının konuya olan hakimiyeti ve özgün değerlendirmeleri, kendi alanında daha sonra yapılacak akademik araştırmalar için ciddi bir literatür katkısı sunması nedeniyle konuya ilgi duyan akademisyenler ve araştırmacılar için önemli bir başvuru kaynağı özelliği taşımaktadır.